अतिकृपामुत्पादयन्नाह दष्टमिति अस्मिन्बिलेसंसारकूपेपतितम् तत्रचकालाहिनादष्टमेवमपि क्षुद्रसुखेष्वेवउरुस्तर्षस्तृष्णायस्यतम् दह्यमानः कथंसमुद्धरणीयइतिचेत्तत्राह आपवर्ग्यैः अपवर्गबोधकैः वागमृतैरासिंचेति ॥ १० ॥ तद्विश्वासार्थंविद्वत्सभायांनिर्णीतमहंवक्ष्यामीत्याशये नाहइत्थमिति ॥ ११ ॥ १२ ॥ ज्ञानादिभिरुपबृंहितान्तत्सहितानित्यर्थः ॥ १३ ॥ तत्रज्ञानंकथयति नवेति प्रकृतिपुरुषमहदहंकारपं चतन्मात्राणिएकादशेंद्रियाणिपंचमहाभूतानित्रयोगुणाः एतान्भावानष्टाविंशतितत्त्वानि भूतेषुब्रह्मादिस्थावरांतेषुकार्येषु अनुगतानियेन ज्ञानेनेक्षेत अथएष्वपिभावेषुएकंपरमात्मतत्त्वमनुगतंयेनेक्षेत कार्यकारणात्मकंजगत् परमकारणात्मकमेवैतत् नतुततःपृथगितियेनपश्यतितज्ज्ञा

दष्टंजनंसंपतितंबिलेऽस्मिन्कालाहिनाक्षुद्रसुखोरुतर्षम् ॥ समुद्धरैनंकृपयाऽपवर्ग्यैर्वचोभिरासिंचमहानुभाव॥ १०॥ श्रीभगवानुवाच इत्थमेतत्पुराराजाभीष्मंधर्मभृतांवरम्॥ अजातशत्रुःपप्रच्छसर्वेषांनोऽनुशृण्वताम्॥ ११॥ निवृत्तेभारतेयुद्धेसुहृन्निधनविह्वलः॥ श्रुत्वाधर्मान्बहून्पश्चान्मोक्षधर्मानपृच्छत॥ १२ ॥ तानहंतेऽभिधास्यामिदेवव्रतमुखाच्छ्रुतान् ॥ ज्ञानवैराग्यविज्ञानश्रद्धाभक्त्युपबृंहितान्॥ ॥ १३॥ नवैकादशपंचत्रीन्भावान्भूतेषुयेनवै ॥ ईक्षेताथैकमप्येषुतज्ज्ञानंममनिश्चितम्॥ १४॥ एतदेवहिविज्ञानंनतथैकेनयेनयत्॥ स्थित्युत्पत्त्यप्ययान्पश्येद्भावानांत्रिगुणात्मनाम्॥ १५॥

नमित्यर्थः ॥ १४॥ विज्ञानमाह एतदेवेतिश्लोकार्धेन यत्यदा येनैकेनानुगतानेकात्मकान्भावान् पूर्वमैक्षततान् तथापूर्ववन्नेक्षेत किंतुतदेकंपरमकारणंब्रह्मैव तदाएतदेवविज्ञानमुच्यते एतदुक्तंभवति परोऽक्षज्ञानेनापरोऽक्षभ्रमस्यदिङ्मोहादिष्विवनिवृत्त्यभावात् तदात्मकंजगत् पश्यंस्तथात्मनःपृथक्सदितिमन्यते अपरोऽक्षज्ञानेतुबाधितमेव जीवन्मुक्तः संस्कारशेषंपश्यति अतःपरोक्षापरोक्षज्ञानेज्ञानविज्ञानशब्दाभ्यामुच्येतइति एकेनसर्वकार्याणामनुगतिंकार्याणांपृथगसत्त्वंचोपपादयतिसार्द्धेन तत्रयदिनकदाचिदनीदृशंजगदित्यादिमतेनैतेषांभावानामुत्पत्त्यादयोनस्युः तर्हिकारणस्यैकस्याभावादेकात्मतामिथ्यात्वंचनस्यात् अतस्तेषामुत्पत्त्यादीन्साधयति स्थितीति त्रिगुणात्मनांसावयवानामित्यर्थः विमताभावाउत्पत्त्यादिमंतःसावयवत्वात् घटादिवदितिपश्येत् ॥ १५ ॥